

SLOVENSKA POEZIJA DANES*

(Monolog za javno razpravo)

Ciril Zlobec

Dogaja se mi, večkrat, da moram ali čutim potrebo govoriti o poeziji svojega časa. In kadarkoli govorim, čutim, da spet in spet samo tipljem v to skrivnost, ki jo tudi sam, ko sem njen resničen del, bolj povečujem, kot pa razrešujem. Skrivnost ostaja in z njo živi tudi naša potreba, da razpravljamo o poeziji.

Zaradi tega morda tudi to naše srečanje.

Govoriti o poeziji je torej zame tveganje, a ker je tveganje tudi poezija sama, tvegam in se zavedam, da tudi na tem zboru lahko samo iščem odgovor na vprašanje o poeziji, na vprašanje, ki je že dolga leta enako, nerazrešeno prav zato, ker poezija sama neprestano menjuje svoj obraz, pravzaprav svoje obraze, da se sprašujemo, kateri je pravi, kateri najprimernejši, najbolj resničen v prostoru in času, ki v njima živimo in pesnikujemo.

In v svojem posebnem, značilnem prostoru in v času, ki je orientiran bolj k posplošitvam kot k posebnostim, živi tudi slovenska poezija.

In tako sem spet pri temi, ki me intimno vznemirja, in zato, kot sem že rekel, tvegam, da ponovno spregovorim o njej.

V naših, nacionalnih občutjih je pomen te poezije še zmerom izjemen, to se pravi, da smo to izjemnost njenega pomena podedovali od tradicije, ko je bila poezija najadekvatnejši izraz za stanje in aspiracije naroda v vsakokratnem zgodovinskem obdobju. Pesnik ni mogel biti izpovedovavec samo svoje intime, temveč hkrati in večkrat celo predvsem tudi občutij naroda, ki je bil osveščen mnogo prej, kot je lahko užival svojo nacionalno svobodo in, recimo, teritorialno imuniteto. Najidealnejša simbioza tega občutja, skoraj popolno zlitje mišljenja, čustvovanja in ustvarjalne orientacije posameznika z mišljenjem, čustvovanjem in ustvarjalno orientacijo nacionalne skupnosti napolnjuje čas zadnje vojne, ki je bila za Slovence v najplemenitejšem pomenu besede narodnoosvobodilna. Pomenila pa je hkrati tudi

* Avtor tega teksta se je udeležil od 19. maja do 22. maja 1966 prvega »Srednjeevropskega srečanja o kulturi« v italijanski Gorici, na katerem so pesniki in literarni kritiki iz Zahodne Nemčije, Avstrije, Češkoslovaške, Madžarske, Jugoslavije in Italije razpravljali o temi: Poezija danes. Razprave na to temo se je udeležil tudi Ciril Zlobec s pričujočim tekstom.

socialno revolucijo, torej poskus totalne emancipacije naroda in posameznika.

To je dediščina, ki smo jo pesniki prejeli od svojih očetov, starejših bratov in zgodovine v prvih povojnih letih. In ta dediščina se je že v naslednjih letih pokazala kot pretežko moralno breme, ki mu nove generacije niso bile kos in so pod njimi omahovale ali pa so ga čisto preprosto odvrgle, ker sploh niso hotele sprejeti nobene dediščine, ker so hotele začeti nanovo, še enkrat »od začetka«, brez kakršnekoli obveznosti do časa, naroda in družbe.

In iz takšnega stanja je rasla in še rase sodobna slovenska poezija, ali vsaj njen pretežni del, in prav te dileme, največkrat komaj zaznavne, so njen osrednji inspiracijski vir. In prav to stanje bistveno loči sodobno slovensko poezijo od poezije prejšnjih obdobij, ko je bil pesnik vsaj deloma tudi glasnik naroda, razreda ali ideologije in so ga za takšnega tudi priznavali narod, razred ali ideologija. Danes stoji sam in kadar prehaja iz monologa v dialog se znajde v polemičnem odnosu do svojega naroda, čeprav v njem še zmerom živo vibrira občutek nacionalne pripadnosti.

Nekateri označujejo to stanje kot tipično za usodo malega naroda, kar Slovenci vsaj v leksikalnem pomenu besede prav gotovo smo. Vendar to ni več — kot je bilo večkrat značilno za preteklost — skrb zaradi maloštevilčnosti naroda v sosedstvu večjih ali celo velikih narodov, zdaj se je ta zaskrbljenost prenesla na moralno področje. Vprašanje bi lahko zastavili nekako takole: ali smo Slovenci, zdaj ko nismo več ogroženi od zunaj, duhovno tako močni v sebi, da bomo pri vsej tej dinamiki moderne civilizacije ostali narod v tistem najglobljem smislu, moralno etičnem, ustvarjalnem? S čim v sebi bomo, v najbolj primarnem pomenu besede, opravičevali vsak dan sprti svoj obstoj?

Ta oznaka je seveda, kot vsak poskus sintenze, hkrati tudi simplifikacija. To stanje občutijo različne generacije pesnikov različno, najšibkeje, ali skoraj nič, najstarejše, zelo močno, deloma usodno najmlajša generacija. In prav pri njej, pri najmlajši generaciji, smo priča, rekel bi, zgodovinskega paradoksa: generacija, ki je zavrgla sleherno vrednoto tradicije, generacija, ki hoče ustvarjati brez vezi in obveznosti, vse »od začetka in nanovo«, prehaja v nekakšen vakuum, v katerem je najbolj strah prav njo samo. Totalna negacija tradicije se je sprevrgla v obtožbo, da tradicija ni posredovala tej generaciji tiste minimalne osnove, na kateri bi lahko plodno delovala dalje. Skratka: generacija, ki se je najprej odrekla vsakršni dediščini, zdaj terja — ne dediščino, ker misli, da ni kaj podedovati — temveč pravico do obtoževanja, da je bila za naravno, zgodovinsko dediščino opeharjena. To, kar ji sedanji trenutek nudi, se ji zdi preveč efemerno, njej, tej generaciji, pa se hoče velikih stvari, idealov in perspektiv, ki omogočajo plodno delo in mu dajejo pravi smisel.

Docela razumljivo, da se to kaže tudi v sami strukturi pesmi: v liriki pesnikov, ki so zrasli iz tradicije ali to tradicijo vsaj priznavajo, je vendarle še zmerom prisoten svet nečesa objektivnega, bodisi nekaj, kar je vredno nadaljevati, bodisi nekaj, kar je treba razrušiti, pesnik

skratka postavlja svojo interpretacijo stvari in življenja, svojo vizijo česar koli že nasproti neke zgodovinske ali družbene danosti, je torej tudi v svojem rušenju graditeljski, saj ruši zato, ker hoče graditi; negira zato, ker hoče uveljaviti nekaj drugega, boljšega, sprejemljivejšega. Takšen ali podoben inspiracijski vir najdemo tudi pri pesnikih družbene in moralne revolte, tudi pri pesnikih družbene alienacije. Najmlajša generacija, ki se je s svojimi aspiracijami po absolutnem in totalnem srečala z nepremakljivo relativiteto tako v intimi osebnega življenja kot v zakonitosti zgodovine, prehaja v nekakšno, če smem uporabiti ta izraz, mazohistično razglašanje nesmiselnosti vsega, razumljivo da tudi nesmiselnosti poezije same, zato se pri njej, prvič v slovenski zgodovini, srečujemo z resnično antipoezijo, s pisanjem torej, ki niti noče biti poezija, čeprav se prav strastno trudi, da bi jo nadomestilo, opravljalo njeno funkcijo. Zato je tudi razumljivo, da imamo opravka z zelo »angažirano poezijo«, iz katere pa je popolnoma izključen sleherni estetski element; tudi kritiki iz iste generacije iščejo v tej poeziji samo njen družbeno kritični element, o estetskem sploh ne govorijo. Tu ne gre, poudarjam, za novo estetiko, temveč za razvrednotenje estetike sploh.

Vem, podobne tendence in pojavi živijo tudi v drugih literaturah, torej nič novega, če se s tem srečujemo tudi pri Slovencih. Ta pojav je za nas zanimiv in pomemben zato, ker je prevladujoč izraz celotne generacije in ker priča o izrazitem prelomu v razvoju naše poezije in tudi o prelomu v družbeni zavesti: nova družba ni ustvarila novega človeka, kot smo v romantičnem zanosu vojnih in prvih povojnih let pričakovali, včerajšnji ljudje smo se le prilagodili današnjemu dnevu. Končano je torej zadnje romantično obdobje, prihaja doba popolnega iztreznjenja. Dejstvo, da smo v teh petindvajsetih letih prešli skozi tako razgibano emocionalno preizkušnjo, je oplodilo tudi slovensko sodobno poezijo s takim bogastvom občutij, misli, kontradikcij v vrednotenju sedanosti in v pričakovanju prihodnosti, da lahko upravičeno štejemo prav to obdobje za najbogatejše v zgodovini slovenske lirike, ki se danes z izvirnostjo misli in čustvovanja polnokrvno vključuje v evropsko liriko našega časa, čeprav ji stara evropska kultura v svoji tradicionalni samovšečnosti samo napol odpira vrata.